

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/229914,Pawel-Kosinski-Czy-po-uderzeniu-Niemiec-na-Polske-panstwo-polskie-przestalo-istn.html>
26.02.2026, 18:07

Paweł Kosiński: Czy po uderzeniu Niemiec na Polskę, państwo polskie przestało istnieć?

Tylko Rzesza Niemiecka, ZSRS i Republika Słowacka przyjęły w 1939 r., że w wyniku ich agresji doszło do zawojowania (debellacji) Rzeczypospolitej, czyli pozbawienia dotychczasowego suwerena władzy zwierzchniej po zbrojnym zajęciu terytorium państwa i przejściu nad nim całkowitej kontroli.

[Czechosłowacja](#) [Kresy](#) [Litwa](#) [Niemcy](#) [Okupacja niemiecka](#) [Okupacja sowiecka](#) [Propaganda](#) [Słowacja](#) [Wrzesień 1939](#) [ZSRS](#)

17.09

Napastnicy zajęli to stanowisko, chociaż według praw i zwyczajów wojny lądowej uregulowanych przez społeczność międzynarodową jeszcze w 1899 i 1907 r. (II i IV konwencja haska) okupant miał być wyłącznie tymczasowym administratorem zajętych ziem, zobowiązanym do przestrzegania, z wyjątkiem bezwzględnych przeszkód, praw obowiązujących w danym kraju. Poza tym sam akt agresji stanowił pogwałcenie nakazu pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych proklamowanego przez Pakt Ligi Narodów (Niemcy wystąpiły z Ligi 21 X 1933 r., Związek Sowiecki został z niej wykluczony 14 XII 1939 r., a Czechosłowacja była jej członkiem do 15 III 1939 r.), a zwłaszcza międzynarodowego traktatu przeciwojennego, zwanego także paktem Brianda-Kellogga (podpisany przez Czechosłowację i Niemcy 27 VIII 1928 r., a zaraz potem przez ZSRS), którego sygnatariusze w ogóle potępiли wojnę i wyrzekli się jej.

Wątpliwości prawne po stronie niemieckiej

Warto przy tym zwrócić uwagę, że mimo pokonania i zajęcia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz aneksji części jej ziem (Dekret Hitlera z 8 X 1939 r.) i utworzenia Generalnego Gubernatorstwa na zajętych obszarach polskich (Dekret Hitlera z 12 X 1939 r.) kwestia statusu państwa polskiego była w Rzeszy ciągle żywa i to nie tylko ze względu na sprawę ewentualnego powołania marionetkowego polskiego „państwa szczątkowego”, które miało być kartą przetargową podczas ewentualnych rokowań pokojowych z Wielką Brytanią i Francją. Sytuacja prawna Polski niepokoiła na przykład naczelne dowództwo Wehrmachtu, które w kwietniu 1940 r. wystąpiło z formalnym zapytaniem do niemieckiego MSZ (*Auswärtiges Amt* – AA), czy państwo polskie dalej istnieje oraz czy wciąż jest w stanie wojny z Rzeszą? Chodziło o wyjaśnienie zakresu obowiązywania konwencji haskiej, a zwłaszcza o sprawę statusu polskich jeńców wojennych. W odpowiedzi Referat Prawa Międzynarodowego AA stwierdził, że państwo polskie nie istnieje, a jego tereny przeszły pod jurysdykcję innych państw (wówczas Rzeszy, ZSRS, Słowacji i Litwy). Stanowisko to jednak wcale nie zamknęło dalszej wewnątrzniemieckiej dyskusji, która toczyła się dalej na forum Akademii Prawa Niemieckiego (*Akademie für Deutsches Recht* – ADR), kierowanej notabene do 1942 r. przez Hansa Franka. W kolejnych latach wojny dywagacje na temat: „prawno-państwowego ukształtowania GG” i „statusu mieszkańców okupowanej Polski” snuli członkowie Komitetu Prawa Międzynarodowego ADR (*Ausschuss für Völkerrecht*) na wspólnych posiedzeniach z członkami Niemieckiego Towarzystwa Prawa Międzynarodowego i Polityki Światowej (*Deutsche Gesellschaft für Völkerrecht und Weltpolitik*) oraz Komitetu ds. Prawa Narodowościowego ADR (*Ausschuss für Nationalitätenrecht*).

Stanowisko sowieckie

Natomiast teza o upadku Polski dobitnie wyrażona została w nocy dyplomatycznej wręczonej 17

IX 1939 r. ambasadorowi RP w ZSRS Wacławowi Grzybowskiemu przez zastępcę Ludowego Komisarza Spraw Zagranicznych Władimira Potiomkina, zawierającej m.in. stwierdzenie:

„ze względu na utratę wszystkich rejonów przemysłowych i ośrodków kulturalnych, zanik stołecznej funkcji Warszawy i brak oznak życia ze strony rządu polskiego”,

państwo polskie przestało istnieć.

Podobne intencje przyświecają fragmentom niemiecko-sowieckiego traktatu o przyjaźni i granicach z 28 IX 1939 r., gdzie mowa jest o wytyczeniu wspólnej granicy przez terytorium „byłego państwa polskiego” oraz o tym, że upadek państwa polskiego pociągnął za sobą konieczność zapewnienia przez Rzeszę i Związek Sowiecki „pokoju i porządku” i dał im tytuł prawny do dotychczasowego polskiego terytorium. W następnych miesiącach obydwie państwa solidarnie stały na tym stanowisku we wszystkich enuncjacjach, zarówno tych adresowanych do społeczności międzynarodowej (np. instrukcja AA do swoich przedstawicieli dyplomatycznych z 3 X 1939 r.), jak i tych adresowanych do własnych społeczeństw (np. przemówienie Ludowego Komisarza Spraw Zagranicznych Wiaczesława Mołotowa na posiedzeniu Rady Najwyższej ZSRS 31 X 1939 r.).

[Czytaj artykuł Pawła Kosińskiego *Czy po uderzeniu Niemiec na Polskę, państwo polskie przestało istnieć?* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Kresy, Okupacja niemiecka, Okupacja sowiecka, Propaganda, Stosunki międzynarodowe, Wrzesień 1939, ZSRS

Artykuł

Rzołnierze Armii Polskiej!

Pańsko-burżuazjny Rząd Polski, wciągnowszy Was w awanturystyczną wojnę, pozornie przewaliło się. Ono okazało się bezsilnym rządzić krajem i zorganizować obronę. Ministrzy i generałowie, schwycili nagrabiłone imi złoto, tchórzliwie uciekli, pozostawiają armię i cały lud Polski na wolę losu.

Armia Polska pocierpieła surową porażkę, od którego ona nie oprawić wstanie się. Wam, waszym żonom, dzieciom, braciom i siostram ugrąża głodna śmierć i zniszczenie.

W te ciężkie dni dla Was potężny Związek Radziecki wyciąga Wam ręce braterskiej pomocy. Nie przeciwie się Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej. Wasze przeciwienie bez korzyści i przerzeczono na całą zgubę. My idziemy do Was nie jako zdobywcy, a jako wasi braci po klasu, jako wasi wyzwolenicy od ucisku obszarników i kapitalistów.

Wielka i niezwołczona Armia Czerwona niesie na swoich sztandarach procującym, braterstwo i szczęśliwe życie.

Rzołnierze Armii Polskiej! Nie proliwacie doremnie krwi za cudze Wam interesy obszarników i kapitalistów.

Was przymuszają uciskać białorusinów, ukraińców. Rządzące koła Polskie sieją narodową różność między polakami, białorusinami i ukraińcami.

Pamiętajcie! Nie może być swobodny naród, uciskające drugie narody. Pracujące białorusini i ukraińcy—Wasi procujące, a nie wrogie. Razem z nimi budujcie szczęśliwe dorobkowe życie.

Rzucajcie broń! Przechodźcie na stronę Armii Czerwonej. Wam zabezpieczona swoboda i szczęśliwe życie.

*Naczelny Dowódca Białoruskiego frontu
Komandarm Drugiej Rangi Michał KOWALOW.*

17 września 1939 roku.

Sowiecka ulotka do żołnierzy polskich, 17 września 1939